

ЕКСКУРСІЯ ЯК ОДНА З ПРОВІДНИХ ФОРМ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Однією з найбільш активних форм включення учнів в пізнавальну діяльність є екскурсії. Вони відіграють важливу роль в здійсненні зв'язку навчання з життям і мотивації учнів до навчання. У зв'язку з цим, тема дослідження методичних аспектів організації і проведення екскурсій є актуальною у наш час. Екскурсія - форма навчально-виховної роботи з класом або групою учнів, що проводиться поза школою з пізнавальною метою при пересуванні від об'єкта до об'єкта в їхньому природному середовищі або штучно створених умовах, за вибором учителя і по темах, пов'язаних з програмою (Верзілін М.М., Корсунська В.М., 1983). Поштовхом для застосування екскурсій стала необхідність подолати однобічність вербального навчання. Першими звернули увагу на особливу роль екскурсій у навчанні Я. А. Коменський, Ж. Ж. Руссо, В. В. Половцев, К. Д. Ушинський, а А. Я. Герд розробив практичне та методичне обґрунтування екскурсій у біології. Він вважав, що тільки у природних умовах можна вивчити ті явища, які неможливо дослідити в класі на уроках (А. Я. Герд, 1883).

За сучасною класифікацією екскурсії виділяють за (Кулаєв К. В., 2005) :

1. За змістом поділяються на оглядові (багатопланові) та тематичні. Оглядові екскурсії мають кілька тем. У них використовується історичний і сучасний матеріал. Така екскурсія базується на демонстрації різноманітних об'єктів (наприклад екскурсія до ботанічного саду, пам'яток природи, природних об'єктів тощо). На відміну від оглядових, у тематичних екскурсіях висвітлюється не кілька підтем, а лише одна основна (наприклад екскурсія до парку з метою вивчення весняних явищ у житті рослин).

2. За складом і кількістю учасників - індивідуальні та групові. Особливості сприйняття екскурсійного матеріалу кожної з зазначених груп вимагають внесення змін до змісту заходів, методик і техніку їх проведення та тривалість.

3. За формою проведення екскурсій їх поділяють на: екскурсії-прогулянки - поєднують в собі елементи пізнання з елементами відпочинку, проводяться в лісі, в парках, на березі моря, річки тощо; екскурсія-лекція – розповідь домінує над демонстрацією; екскурсія-консультація – дає оглядові відповіді на питання учнів, є одним з видів підвищення кваліфікації; екскурсія-демонстрація – це найбільш наочна форма ознайомлення груп з природними явищами; екскурсія-урок представляє собою форму повідомлення вивченого відповідно до навчальної програми.

4. За способом пересування - пішохідні і з використанням різних видів транспорту. Перевага пішохідних екскурсій полягає в тому, що, створюючи необхідний темп руху, вони забезпечують сприятливі умови для демонстрацій і розповіді. Транспортні екскурсії (у переважній більшості автобусні) складаються з двох частин: аналізу екскурсійних об'єктів на зупинках і розповіді в дорозі між об'єктами, пов'язаної з характеристикою визначних і пам'ятних місць, повз яких пересувається група.

5. За місцем проведення екскурсії поділяють на: міські, заміські, виробничі, музейні, комплексні (поєднують елементи декількох).

Біологічні екскурсії обов'язково мають відповідати критеріям доступності (врахування вікових особливостей учнів та умов місцевості), науковості (завдяки проблемності, актуальності, структурно-функціональному підходу, наступності) та екологічності (визначення місця і ролі об'єкта вивчення як живої системи, зв'язків та взаємодії в екосистемі, проблеми охорони природи) (Долженко Г. П., 2005).

Проведення екскурсії поділяють на декілька етапів: Перший етап. Теоретична та практична підготовка передбачає опанування учнями мінімумом необхідних знань. Учитель ознайомлюється з об'єктом, розробляє дидактичний зміст екскурсії. Другий етап. Інструктаж, завдання якого полягає в ознайомленні учнів з метою і змістом екскурсії. Учитель характеризує об'єкт, зацікавлює ним, повідомляє про план екскурсії, за потреби – накреслює маршрут-схему. Проводить інструктаж з техніки безпеки. Третій етап. Проведення екскурсії, що передбачає послідовний розгляд об'єктів екскурсії, визначення головного для отримання необхідної інформації про об'єкт. Учні запитують, спостерігають, запам'ятовують, роблять фото та відео. Завершується екскурсія відповідями на запитання щодо її змісту.

Четвертий етап. Опрацювання матеріалів екскурсії передбачає уточнення, систематизацію, узагальнення одержаних під час екскурсії вражень, спостережень. Обов'язковим є аналіз підсумків навчальної екскурсії. На даному етапі слід відійти від традиційних завітів і дати змогу учням проявити свої творчі здібності й самим обрати форму звітності (Долженко Г. П., 2005).

Таким чином, екскурсії відіграють важливу роль у навчально-пізнавальній діяльності. Вони розвивають інтерес до вивчення природи, сприяють поглибленню та розширенню знань, розвитку спостережливості, уваги та кмітливості, вміння порівнювати та аналізувати, дають змогу сформувати цілісний світогляд щодо взаємовідносин у природному середовищі. У ході екскурсії здійснюється естетичне, екологічне та патріотичне виховання, крім того, вони дають змогу зібрати природний матеріал для подальших занять у класі й для підготовки засобів наочності, що створює мотивацію у учнів, для подальшого вивчення предмету.